

ELEMENTE PAREMIOLOGICE DE SORGINTE BIBLICĂ ÎN FLOAREA DARURILOR*

IOAN MIHALCEA

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
ioanmihalcea90@gmail.com

Abstract: In the current article, we aim at presenting a few things about a work which is considered to be one of the oldest translations into Romanian of *Fiore di virtù*, the well-known Italian anthology of moral content written in the early 14th century. We are mainly interested in identifying and briefly presenting and analyzing some of the proverbs of Biblical origin from *Floarea darurilor*, the translation into Romanian of *Fiore di virtù*.

Keywords: *Fiore di virtù*, biblical paremiology, Tommaso Gozzadini, proverbs in the Bible.

1. Introducere

Floarea darurilor, cunoscută și cu titlul de *Albinușa*, este considerată una dintre cele mai vechi cărți populare din literatura română și totodată cea mai reprezentativă din literatura florilegiilor (cf. Cartoian 1974, p. 247). Cei care s-au ocupat de studiul acestei importante cărți populare o descriu ca fiind „o operă cu caracter de tranziție, situată între apocrife și romanele populare” (Moraru 1996, p. 15). *Floarea darurilor* este o lucrare de origine italiană, al cărui titlu original este *Fiore de virtù*. Nicolae Cartoian, unul dintre cercetătorii care s-au ocupat cu studiul acestei cărți, este de părere că ea a fost realizată de către un călugăr benedictin, Tommaso Gozzadini, în Bologna secolului al XIII-lea (cf. Cartoian 1974, p. 248). Pusă sub tipar în 1474, *Fiore de virtù* a avut un atât de mare succes în epocă, încât până la 1540 a avut parte de nu mai puțin de 40 de ediții. Lucrarea s-a răspândit foarte repede, fiind tradusă în limbi precum greacă, rusă, armeană, sârbă și română. Alexandra Moraru, realizatoarea ediției de text a *Florii darurilor*, inclusă în colecția „Cele mai vechi cărți populare în literatura română”, coordonată de Ion Gheție și Alexandru Mareș, completează informația adusă de Cartoian, apelând la studiile cercetătoarei italiene Maria Corti, care s-a ocupat, la rândul ei, de studiul acestei lucrări. Astfel, ea susține că originalul operei a fost realizat la Emilia, în zona Bologna – Ferrara, extinzându-se cu rapiditate spre Venetia și Toscana (Moraru 1996, p. 15). Dacă Nicolae Cartoian susține că lucrarea a fost alcătuită de călugărul benedictin amintit mai devreme,

* *Paremiological Elements of Biblical Origin in Floarea darurilor*

Alexandra Moraru susține anonimatul acestei lucrări, recunoscând, totuși, că acestea i-au fost atribuite autori diferiți în secole diferite. Printre numele amintite se numără: Tommaso Leoni, Cherubino da Spoleto și Tommaso Gozzadini din Bologna. Studiind cu atenție sursele *Florii darurilor*, autoarea ediției de text încadrează alcătuirea lucrării între anii 1313 (data uneia dintre surse, *De regimine rectoris*) și 1323. Acest din urmă an nu este ales la întâmplare, întrucât, dacă este să ne raportăm la configurația lucrării, putem observa faptul că acea clasificare a conținutului în virtuți și vicii este preluată din *Summa theologiae* a lui Toma d'Aquino, 1323 fiind anul canonizării sale ca sfânt.

Floarea darurilor este structurată în 35 de capitole, în fiecare dintre acestea fiind prezentată câte o virtute, însoțită de viciul care îi corespunde: adevăr – minciună, dreptate – strâmbătate, dragoste – pizmă, bucurie – întristare ș.a.m.d. Titlurile celor 35 de capitole sunt: 1. *Darul iubirii*, 2. *Despre viciul invidiei*, 3. *Binecuvântarea bucurii*, 4. *Pentru viciul tristeții*, 5. *Binecuvântatei păci*, 6. *Pentru viciul mâniei*, 7. *Binecuvântatei mile*, 8. *Despre viciul nemilei*, 9. *Binecuvântatei dărnicii*, 10. *Viciul zgârceniei*, 11. *Binecuvântatei corijării*, 12. *Despre viciul lingușirii, adică al vorbelor dulci*, 13. *Darul prevederii*, 14. *Despre viciul nebuniei*, 15. *Darul justiției*, 16. *Viciul injustiției*, 17. *Darul lealității*, 18. *Despre viciul nedreptății*, 19. *Darul adevărului*, 20. *Viciul minciunii*, 21. *Darul tăriei*, 22. *Viciul fricii*, 23. *Darul mărinimiei*, 24. *Viciul truției*, 25. *Darul constanței*, 26. *Viciul netocmelei* (= inconstanței), 27. *Darul socotinței* (= temperanței), 28. *Viciul nesocotinței*, 29. *Darul smereniei*, 30. *Viciul truției*, 31. *Darul abstenenței*, 32. *Despre viciul lăcomiei*, 33. *Darul castității*, 34. *Viciul desfrânării*, 35. *Darul măsurii*.

Fiecare capitol în parte prezintă, la rândul său, patru secțiuni. O primă secțiune conține definiția și clasificarea virtuții/ viciului respectiv(e). Cea de-a doua reprezintă asemănarea animalieră, compararea virtuții sau a viciului cu un animal, fie el real sau mitic. A treia secțiune, cea care preocupă studiul nostru, este rezervată enumerării sentințelor/ maximelor clasice, filosofice sau teologice (preluate din Sfânta Scriptură). Ultima secțiune prezintă o istorioară morală (moralizatoare), un *exemplum*, ce are rolul de a scoate în evidență avantajele virtuții sau necazurile pe care le poate aduce viciul. Deși structura lucrării pare a fi una elementară, Alexandra Moraru atrage atenția asupra faptului că „în realitate, avem de-a face însă cu o alcătuire complexă, ale cărei surse nu sunt întrutotul elucidate, dar al cărei conținut atractiv explică penetrarea și difuzarea largă, din Italia renascentistă cartea străbătând progresiv frontierele Europei și depășindu-le” (Moraru 1996, p. 15).

Pe lângă citatele biblice extrase din Sfânta Scriptură (atât din Vechiul Testament, cât și din Noul Testament), *Floarea darurilor* mai cuprinde sentințe preluate din *Vitae Patrum*, *Gesta Romanorum*, tratatele lui Albertano de Brescia, *Speculum majus* de Vincent de Beauvois, și descrieri animaliere și fragmente de bestiarii medievale extrase din lucrările lui Bartolomeo Anglico, Guillaume Perrault și chiar din lucrarea lui Dante, *Convivio*. Pe lângă aceste surse, *Floarea darurilor* mai are la bază și izvoare orientale (cu precădere arabe), „adaptate și preluate prin surse medievale, teme din Esop, din paremiologia antică (Aristotel, Platon, Ovidiu, Horațiu etc.), profeții din Vechiul Testament” (Moraru 1996, p. 16).

În urma studiilor efectuate, s-a ajuns la concluzia că în cultura română *Floarea darurilor* a fost tradusă pentru prima oară în secolul al XVI-lea, cel mai probabil în intervalul 1592-1604, de către un anonim (posibil un anume ieromonah Ioan), la mănăstirea Putna. Această primă versiune este conservată în manuscrisul 4620 BAR, care prezintă text bilingv (slavo-român) și care face și obiectul de studiu al ediției realizate de Alexandra Moraru (Moraru 1996). Pe lângă acest manuscris, *Floarea darurilor* mai este conservată și în alte 4 miscelane: Ms. 3821 BAR (*Codex Neagoeanus*, copiat în 1620 de Ion din Sâmpetru); Ms. 1436 BAR (copiat de Costea dascălul din Șcheii Brașovului în 1693); Ms. 559 BAR (care cuprinde 2 versiuni fragmentare aparținând secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea); Ms. 101 BAR (scris de un anonim la jumătatea secolului al XVII-lea).

Din punctul de vedere al vechimii și al integralității textului, manuscrisul 4620 primează, celelalte miscelane fiind lacunare. Textul manuscrisului se întemeiază pe o traducere unică preluată după un izvor grecesc, probabil prin intermediare slavone (Moraru 1996, p. 20).

2. Proverbe de sorginte biblică în *Floarea darurilor*

Vom încerca, în cele ce urmează, să discutăm despre câteva elemente paremiologice de sorginte biblică regăsite în *Floarea darurilor*. Așa cum am amintit mai devreme, fiecare capitol al cărții prezintă o secțiune în care sunt prezentate sentințe, maxime preluate fie din Sfânta Scriptură, fie atribuite unor filosofi celebri, menite să scoată în evidență virtutea sau viciul despre care se discută în capitolul respectiv. Așa cum propune și titlu studiului nostru, ne-am concentrat atenția asupra acelor pasaje considerate proverbe, mai cu seamă asupra celor de sorginte biblică.

Astfel, un prim proverb pe care l-am identificat și care merită discutat se regăsește în capitolul întâi, în care se vorbește despre darul iubirii: „Solomon grăi că toate apele vin den mare și iară în mare se întorcu” (Moraru 1996, p. 121).

Parafraza își are originea în Ecles. 1:7: „Fluviile toate curg în mare și marea nu se umple; fluvii se’ntorc de unde-au izvorât, ca de acolo să purceadă iarăș”; de asemenea, se face trimitere și la Sir. 40:11: „Tot ce vine din pământ, în pământ se’ntoarce și tot ce vine din apă, în mare se întoarnă” (B ANANIA).

În privința acestui proverb, Murphy (1992, p. 8) atrage atenția asupra faptului că imaginea mării care nu se umple niciodată exprimă, de fapt, inutilitatea acțiunii râurilor. Cu alte cuvinte, marea, a cărei umplere este imposibilă, reprezintă o metaforă pentru eforturile pe care le face omul și care niciodată nu sunt suficiente.

Zanne înregistrează proverbul cu forma „Toate rîurile curg în mare” (ZANNE, vol. I, p. 273), insistându-se, astfel, asupra ciclicității, asupra întoarcerii la origini. Alte două forme, mai apropiate de cea a proverbului biblic original atât din punct de vedere formal, cât și în privința sensului, sunt: „Toate apele în mare se varsă, și marea nu se mai umple” (ZANNE, vol. I, p. 209) și „Toate apele în mare se varsă, și marea nicicum se umple” (*ibid.*). În B1688 găsim forma: „Toate pîraiele merg în mare și marea nu se împle; la locul unde pîraiele merg, acolo iale se vor întoarce a

mêrge”. Și în culegerea lui Wolfgang Mieder este înregistrat proverbul cu o formă asemănătoare cu cea din română: „All rivers run into the sea” (MIEDER 1990, p. 42); după cum se poate observa, proverbul ales reprezintă o redare exactă a primei părți din proverbul biblic original din KJB („All the rivers run into the sea; yet the sea is not full; unto the place from whence the rivers come, thither they return again”).

Un alt proverb identificat în acest capitol este: „Și toate trupurile den pământu născură și iară în pământu se vor întoarce” (Moraru 1996, p. 121-122).

În cazul acestui citat se potrivește atât ca formă, cât și ca sens același verset din Sir. 40:11: „Tot ce vine din pământ, în pământ se’ntoarce și tot ce vine din apă, în mare se întoarnă”. La rândul său, citatul din *Sirah* are ca sursă Fac. 3:19: „Întru sudoarea feței tale îți vei mânca pâinea, până te vei întoarce în pământul din care ești luat; căci pământ ești și în pământ te vei întoarce!” (B ANANIA).

Acest verset își are originea în episodul căderii omului în păcat din Cartea *Facerii* („căci pământ ești și în pământ te vei întoarce!” Fac. 3:19, B ANANIA). Recurențe ale acestui verset se găsesc și în alte cărți ale Vechiului Testament: „Adu-Ți aminte astăzi: din lut m’ai plăsmuit și’n lut mă vei întoarce” (Iov 10:9); „dacă Tu Îți vei întoarce fața, ele se vor tulbura;/ dacă Tu le vei lua duhul, ele se vor sfârși/ și în țărâna lor se vor întoarce” (Ps. 103:29); „suflarea li se va duce, ei în pământul lor se vor întoarce,/ e ziua’n care gândurile lor toate vor pieri” (Ps. 145:4); „Tot ce vine din pământ, în pământ se’ntoarce și tot ce vine din apă, în mare se întoarnă” (Sir. 40:11) (B ANANIA). Versetul exprimă ideea egalității tuturor în fața morții.

Forma înregistrată de Zanne, „Țărână ești și în țărână te vei întoarce” (ZANNE, vol. VII, p. 863), nu poate fi considerată proverb, ci mai degrabă un citat biblic. B1688 reține forma: „Toate merg la un loc, toate s-au făcut den țărînă și toate se vor întoarce la țărînă”. În privința limbii engleze, MIEDER (1990, p. 47) înregistrează citatul ca proverb, cu forma: „All are of the same dust”.

Tot în acest capitol se face referire la începutul iubirii, al iubovului. Acest început este datorat sau atribuit femeii; prin urmare, în acest context sunt adunate o serie de sentințe și proverbe în care femeia este deopotrivă lăudată și blamată. Iată câteva exemple grăitoare:

„Solomon dzise: «Cine află muierea ceaea buna bună bucurie află. Iară cine goneaște muierea ceaea bună goneaște-ș și binele de la el»” (Moraru 1996, p. 124).

Citatul are ca sursă Prov. 18:22-23: „Cel ce și-a găsit o femeie bună, bune daruri și-a aflat și desfătare a primit de la Dumnezeu. Cel ce o îndepărtează pe femeia bună, bunătățile și le îndepărtează, iar cel ce ține o adulteră e nebun și necredincios” (B ANANIA). De asemenea, acest proverb face trimiteri și la alte versete din Biblie: Prov. 19:14 – „Părinții le împart fiilor casă și avere, dar femeia îi este rânduită bărbatului de către Dumnezeu”; Prov. 31:10 – „Cine va afla o femeie vrednică? fiindcă una ca aceasta e mai prețioasă decât nestematele”; Sir. 26:3 – „O soție bună e o parte bună: parte li se dă celor ce se tem de Domnul”.

În comentariul făcut acestui proverb, Fox (2009, p. 646) insistă asupra faptului că cele mai bune lucruri care i se întâmplă omului nu se datorează caracteristicilor

sale ereditare, ci într-un tot al lui Dumnezeu. Același lucru se petrece și în cazul unei femei bune, aceasta fiind dovada bunătații lui Dumnezeu. Cu toate acestea, darurile oferite de Dumnezeu au nevoie și de contribuția omului. Același exeget observă că acest proverb preamărește valoarea femeii ca atare, fără a exclude posibilitatea excepției. În esență, adevăratul sens al proverbului se reduce la faptul că prezența unei femei bune în viața unui bărbat implică o casnicie și o viață bună.

Culegerea lui Zanne înregistrează proverbul cu formele: „O femeie e coroana casei, Femeia cinstită este coroana bărbatului” (ZANNE, vol. II, p. 143). Există echivalențe ale proverbului și în franceză: „Femme bonne vaut une couronne”; spaniolă: „La mujer buena corona es del marido”; engleză: „A good wife’s a godley prize” (*ibid.*).

„Iară grăiaște de muierea cea bună, că easte cununa bărbatului ei și-i derepteadză casa lui. Și derept aceea o au trimes Dumnădzău într-un agiutoriu lui.” (Moraru 1996, p. 124)

Citatul are ca sursă Prov. 12:4: „Femeia virtuoasă îi e cununa bărbatului ei; dar precum viermele în lemn, așa își nimicește bărbatul femeia care face răul” (B ANANIA). Alte versete la care proverbul face trimitere sunt: Prov. 14:1 – „Femeile înțelepte zidesc case, dar cea fără minte și-o dărâmă cu mâinile ei”; Prov. 31:10 – „Cine va afla o femeie vrednică? fiindcă una ca aceasta e mai prețioasă decât nestematele”; Prov. 26:1 – „Fericit e bărbatul unei femei bune; numărul anilor lui va fi îndoit”; Sir. 26:3 – „O soție bună e o parte bună: parte li se dă celor ce se tem de Domnul”.

Aproape peste tot în Vechiul Testament, în special în cartea *Proverbele lui Solomon*, femeia este prețuită nu pentru frumusețea ei, ci mai degrabă pentru caracterul său. Este și cazul acestui proverb în care femeia virtuoasă este văzută ca o cunună pentru bărbatul ei. Așa cum bine observă Fox (2009, p. 548), cununa simbolizează în acest context demnitatea autentică. Femeia virtuoasă îi conferă bărbatului respect și este un semn dat de la Dumnezeu.

În culegerea lui Zanne, proverbul prezintă următoarele forme: „Nevasta cu mintea bună e bărbatului cunună” (ZANNE, vol. IV, p. 508); „O femeie vrednică e coroana casei”, „Femeia cinstită este coroana bărbatului” (ZANNE, vol. II, p. 143); „Muierea bună, bărbatului cunună” (ZANNE, vol. IV, p. 464).

„Solomon dzise: «Nu e nice un rău mai de veninul șarpelui; așijdere easte și mânia muieriei»” (Moraru 1996, p. 124).

Chiar dacă nu prezintă aceeași formă, suntem de părere că proverbul se apropie ca sens de Sir. 25:17: „Răutatea femeii îi schimonosește chipul și-i întunecă înfățișarea, de parc’ar fi de urs” (B ANANIA).

Un alt proverb care atrage atenția asupra răutății femeii, regăsit în *Floarea darurilor*, este: „Și mai bine e să stea înaintea leilor și înaintea zmeilor, decât unii muieri mânioasă” (Moraru 1996, p. 124), pentru care găsim numeroase corespondențe în B ANANIA: „Mai bine e să locuiești în pustie decât cu o femeie certăreață și limbută și amarnică” (Prov. 21:19), „Mai bine să locuiești într’un ungher din pod decât în casă de obște cu o femeie arțăgoasă” (Prov. 25:24), „Mai

bine mi-ar fi să locuiesc cu un leu sau cu un balaur decât cu o femeie rea” (Sir. 25:16).

Acest proverb intră în categoria celor bazate pe formula „mai bine [...] decât”. În acest caz este vorba despre: mai bine (ceva rău) decât (ceva și mai rău). De asemenea, trebuie remarcat faptul că acest proverb face parte și din șirul de proverbe care au ca temă familia și gospodăria și, totodată, din rândul proverbelor despre femeia (soția) cicălitoare; el atrage atenția asupra „pericolului” de a avea o femeie cicălitoare.

În culegerea lui Zanne găsim următoarele forme ale proverbului: „De nebun și de muiera rea fiecare înțelept fuge”, „De muiera rea și dracul fuge de ea”, „Să fugi de muiera rea ca dracul de tămâie” (ZANNE, vol. II, p. 290). Alte proverbe similare sunt: „Femeia e mai dihai decât dracul”, „Femeia e calul (lucrul, sora) dracului”, „Femeia hotărăște și Satana împlinește”, „Femeii nici dracul nu-i vine de hac”, „Femeia judecă pe dracul și-l scoate dator”, „Muiera a îmbătrânit pe dracul”, „Ceea ce săvârșește muiera, nimeni nu poate săvârși”, „Ceea ce femeia leagă, nici dracul nu dezleagă”, „Unde e muiera nu mai are dracul nimic de făcut” (Gheorghe 1986, p. 204). De asemenea, proverbul prezintă și echivalențe în latină: „Femina nihil pestilentius”, „Quod non potest diabolus, mulier vincit”; franceză: „Femme sait un art avant le diable”, „Ce que femme veut, Dieu le veut”; italiană: „La donna, per piccola che (la) sia, la vince il diavolo in furberia”; portugheză: „O que o diabo não pode consegue-o a mulher”, „O que a mulher quer, Deus o quer”; spaniolă: „La mujer sabe un punto más que Satanás”, „Lo que la mujer quiere, Dios lo quiere” (Gheorghe 1986, p. 204).

Un alt capitol în care am identificat elemente paremiologice de sorginte biblică este capitolul al nouălea, intitulat *Binecuvântatei dărnicii*. Iată câteva exemple:

„Și iarăși dzise: «Bogația ce se strânge de pripă, de pripă se împuținează, iară ceaea ce se adună câte puțin, den puțin se face mult»” (Muraru 1996, p. 138). Cf. Prov. 13:11: „Averea adunată cu fărădelege se va împuțina, dar a celui ce o strânge cu bună-credință se va înmulți. Dreptul se îndură și împrumută” (B ANANIA).

Acest proverb atrage atenția asupra faptului că averea durabilă se face doar cu înțelepciune și muncă asiduă. Câștigul realizat peste noapte, în mod ilegal, este inutil întrucât se termină cu aceeași rapiditate cu care a fost realizat, pe când averea acumulată treptat este cea care rămâne. Prin urmare, averea procurată cu fărădelege și rapiditate reprezintă o auto-infrângere (Fox 2009, p. 565).

Culegerea lui Zanne înregistrează proverbul cu următoarele forme: „Averea, mai mult de patruzeci de ani nu stă într-un loc; și acolo stă atâta, unde e câștigată cu dreptate, iar unde e cu strâmbătate, nu ține nici atâta”, „Averea e ca o baltă, cum faci un șanțuleț toată se scurge” (ZANNE, vol. V, p. 24), dar și: „Din cele bune și drepte dracul pe jumătate lui își face parte, dar din cele rele, ce nu ne va cere?”, „Cele drepte sunt jumătate ale dracului, iar cele nedrepte cu stăpân cu tot” (ZANNE, vol. V, p. 281), cu observația că ultimele două forme ale proverbului sunt folosite atunci când se vorbește despre cei care adună din jafuri și fărădelegi. Același sens se regăsește și în proverbul „Mai bine puține cu dreptate decât multe cu strâmbătate”

(ZANNE, vol. V, p. 286), care are ca sursă Prov. 15:33: „Mai bine e să primești puțin cu dreptate decât roade multe pe nedrept” (B ANANIA).

Un alt capitol în care regăsim câteva proverbe biblice ce merită comentate este capitolul al 16-lea, în care se vorbește despre viciul in justiției: „Solomon dzise: «Cine face groapă să bage altul într-însa, însuș va cădea într-însa». Și iarăș: «Cine rostogoleaște pietri întorcu-se pre spr-însul» (Moraru 1996, p. 151). Cf. Prov. 26:27: „Cel ce sapă groapa aproapelui cade el în ea, iar cel ce prăvălește piatra, pe el și-o prăvălește”.

Acest proverb face parte din acea categorie a proverbelor care prezintă foarte multe recurențe sau ecouri în Sfânta Scriptură. Pe lângă *Proverbele lui Solomon*, proverbul se mai regăsește în *Psalmi* (7:15; 54:23; 56:7), Est. 7:10, Ecles. 10:8, Deut. 6:25 sau Sir. 27:26. Proverbul este considerat de Clifford (1999, 234) ca fiind „autentic” nu numai datorită faptului că a fost extrem de utilizat în popor, el regă-sindu-se în Ecles. 10:8 și Sir. 27:26, ci și datorită apariției sale într-o carte egipteană de învățături din secolul al XIV-lea î.Hr., intitulată *Ankehseshonq*. Proverbul mizează pe principiul reciprocității, sensul acestuia fiind acela că, de cele mai multe ori, răul se pedepsește cu rău.

În culegerea lui Zanne, proverbul se regăsește cu două forme de bază, fiecare corespunzând celor două părți ale proverbului biblic original: „Cel ce sapă groapa altuia, cade singur într-însa” (ZANNE, vol. I, p. 767) și „Cine petra rostogolesce, Pe el sé lovesce” (ZANNE, vol. I, p. 250). Sensul acestora rămâne identic cu cel din Biblie. Acest proverb este atestat și în operele lui Dosoftei, Dimitrie Cantemir, Ion Neculce și Nicolae Costin. De asemenea, proverbul prezintă și echivalențe în aromână: „Nu fă groapa altui că cadzi singur”, „Care sapă groapa ti altu nâs cade nuntru”; latină: „Incidit in foveam quam fecit”, „In foveam cecidit quam fecerat ipse”; franceză: „Tel qui creuse une fosse à un autre, y tombe souvent lui-même”, „Qui conduit dans le fossé, / y tombera le premier”, „Tel qui tend un piège à autrui, y tombe souvent lui-même”; italiană: „Chi scava la fossa agli altri, vi cade dentro egli stesso”, „Chi ad altri scava la fossa, non di rado vi cade il primo”; portugheză: „Quem laço me armou, nele caiu”, „Quem para os outros abre buraco, nele cai”; spaniolă: „Quien lazo me armó en el cayó”, „Cae en la cueva el que a otro lleva a ella” (Gheorghe 1986, p. 143-144).

B1688 reține forma: „Cela ce sapă groapa aproapelui său, într-însa va cădea; și cel ce tăvălește piatră preste el, se va tăvăli”. MIEDER (1990, p. 65) identifică proverbul cu forma: „He that digs a pit for another shall fall into it himself”. În capitolul 24, în care se discută viciul trufiei, găsim proverbul: „Solomon dzise: «Mai bunu e nume bun, decât avuție multă»” (Moraru 1996, p. 163). Cf. Prov. 22:1: „Un nume bun e mai de preț decât bogăția multă, și un dar bun, decât argintul și aurul” (B ANANIA).

Acest proverb, afirmă Murphy (1998, p. 164), are la bază una dintre cele mai autentice preocupări biblice, și anume importanța unui nume bun, a unei reputații bune. Comparația ce alcătuiește întregul proverb este spectaculoasă, însă nu trebuie trecut cu vederea faptul că aceasta trebuie pusă în legătură cu înțelepciunea: niciun

fel de bogăție nu poate fi comparată cu adevăratele valori recunoscute de către așa-numiții „înțelepți”. Clifford (1999, p. 195) insistă asupra componentei sociale a acestui proverb. Omul este considerat un „animal social”, care își poate găsi fericirea doar într-o societate, fiind acceptat de ceilalți prin faptul că dă dovadă de încredere și respect. Prin urmare, în acest context social, importanța numelui, a reputației o precede pe cea a valorilor materiale. Trebuie menționat aici și faptul că același sens îl prezintă și proverbul din Ecles. 7:1: „Numele bun e mai bun decât untdelemnul bun, și ziua morții decât ziua nașterii” (B ANANIA).

Dacă proverbul biblic original are la bază comparația între *numele bun* și *bogăția multă*, proverbul înregistrat de Zanne echivalează cei doi termeni: „Un nume cinstit e o comoară neprețuită” (ZANNE, vol. VII, p. 518), păstrând însă sensul original. De asemenea, limba română înregistrează și alte forme ale acestui proverb: „Un nume bun e ca o moșie”, „Numele bun e mai scump decât aurul”, „Mai mult valorează cinstea decât aurul”, „Mai bine mort decât cu rușinea-n nas”, „Lucrul cel mai scump e cinstea, ce folos că unii o vând prea ieftin”, „Decât să-ți iasă nume rău mai bine ochii din cap” (Gheorghe 1986, p. 333). Proverbul prezintă echivalențe în latină: „Honesta fama melior pecunia est”, „Damnum appellandum est cum mala fama lucrum”, și, inevitabil, și în limbile romanice: în franceză: „Bonne renommée vaut mieux que ceinture dorée”, „Bon renom vaut un héritage”, „Bon renom luit même en cachette”, „Acquiers bonne renommée et dors grasse matinée”; italiană: „Chi ha nome ha roba”, „Chi acquista reputazione, acquista roba”; spaniolă: „El buen nombre vale más que toda roqueza al hombre”, „El nombre rige al hombre” (Gheorghe 1986, p. 334).

În B1688 regăsim forma: „Mai ales este numele bun decât avuția multă, și darul bun de cât argintul și aurul”. În ceea ce privește limba engleză, MIEDER (1990, p. 52) identifică proverbul cu forma: „A good name is better than great riches”, aceasta reprezentând prelucrarea primei părți a proverbului biblic înregistrat în KJB („A good name is rather to be chosen than great riches, and loving favour rather than silver and gold”).

3. În loc de concluzii

Ceea ce ne-am propus în această lucrare nu reprezintă decât începutul unei cercetări mai ample, care sperăm să se concretizeze într-un capitol al tezei de doctorat. Totodată, proverbele prezentate aici nu reprezintă decât o mostră din bogăția de material paremiologic regăsit în *Floarea darurilor*, dacă este să ne raportăm la numărul total al proverbelor de sorginte biblică extrase, care depășește 80.

De asemenea, trebuie să insistăm asupra faptului că indentificarea cu exactitate a corespondențelor din Sfânta Scriptură este pe alocuri dificilă, întrucât există cazuri în care fie nu se spune exact cui îi aparține sentința, fie numele celui căruia se spune că i-ar aparține este greșit. Am avut de-a face cu cazuri în care unele citate, deși îi erau atribuite lui Solomon, se aflau, de fapt, în *Isus Sirab*. Dificilă este, de asemenea,

și identificarea unora dintre proverbele care diferă destul de mult ca formă față de cele din traduceri actuale ale Bibliei.

Bibliografie

A. Izvoare și lucrări de referință

- B ANANIA = Anania, Bartolomeu Valeriu, *Biblia sau Sfânta Scriptură*, versiune diortosită după Septuaginta, redactată, adnotată și tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, Mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2009.
- B1688 = *Biblia de la București (1688)*, în Eugen Munteanu (coord.), *Monumenta linguae Dacoromanorum. Pars XII, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015; *Pars XX. Sapientia, Ecclesiasticus, Susanna, De Belo sive Dracone Babylonico*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014.
- KJB = *King James Bible*. Project Gutenberg ed., 2nd version, 10th ed, Champaign, Ill, Boulder, Colo: Project Gutenberg (format electronic; consultată la adresa: <http://www.netlibrary.com/urlapi.asp?action=summary&v=1&bookid=2009248>).
- MIEDER = Mieder, Wolfgang, *Not by Bread Alone. Proverbs of the Bible*, Vermont, The New England Press Shelbourne, 1990.
- ZANNE = Zanne, Iuliu, *Proverbele românilor din România, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia. Proverbe, zicători, povățuiri, cuvinte adevărate, asemănări, idiotisme și cimituri cu un glosar româno-frances*, vol. I-X, București, Editura Librăriei Socecu & Comp., 1895-1912.

B. Literatură secundară

- Cartoian, Nicolae, *Cărțile populare în literatura românească*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974.
- Clifford, Richard J., *Proverbs: A Commentary*, Kentucky, Westminster John Knox Press Louisville, 1999.
- Fox, Michael V., *Proverbs 10-31, The Anchor Yale Bible*, vol. 12B, New Haven & London, Yale University Press, 2009.
- Gheorghe, Gabriel, *Proverbele românești și proverbele lumii romanice. Studiu comparativ*, București, Editura Albatros, 1986.
- Moraru, Alexandra, *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, vol. I: *Floarea darurilor*, București, Editura Minerva, 1996.
- Murphy, Roland E., *Ecclesiastes. World Biblical Commentary*, vol. 23A, Dallas, Texas, Word Books Publisher, 1992.
- Murphy, Roland E., *Proverbs*, Nashville, Thomas Nelson Publishers, 1998.